

RAZVOJ PSIHIJATRIJSKE SKRBI U DUBROVNIKU

HRVOJE MARKOVIĆ, ZAIM ČUSTOVIĆ¹ i JADRANKA KATUŠIĆ BAŠIĆ²

Opća bolnica Dubrovnik, Odjel za psihijatriju, ¹Odjel za urologiju i ²Odjel za oftalmologiju, Dubrovnik, Hrvatska

Analiziranjem dijela dostupne povijesne dokumentacije o zdravstvenim prilikama u Dubrovniku tijekom proteklih stoljeća posebna je pozornost usmjerena na razvoj psihijatrijske skrbi. Dubrovnik je ostvario veliki napredak u razvoju medicine u Hrvatskoj. Već od kraja 13. stoljeća postoje službeni propisi o osnovama medicinskih, higijenskih i socijalnih mjera, a od 1347. godine postoji prva socijalno-zdravstvena ustanova koja je preteča socijalno-psihijatrijske skrbi. Dobar geostrateški položaj i razvoj diplomacije omogućili su i razvoj psihijatrijske skrbi tijekom stoljeća do danas.

Ključne riječi: povijest; razvoj psihijatrije, Dubrovnik

Adresa za dopisivanje: Hrvoje Marković, dr. med.
Odjel za psihijatriju
Opća bolnica Dubrovnik
Roka Mišetića bb
20000 Dubrovnik, Hrvatska
E-pošta: hrvoje.markovic.du@gmail.com
Mob: +385 98 253 775

UVOD

Najstariji sačuvani arhivski podaci s kraja XII. i početka XIII. stoljeća upućuju da dubrovačka medicinska povijest zasigurno počinje mnogo ranije. Asklepijev kult medicine starog Epidauruma, današnjeg Cavtata, ukazuje da je još grčka medicina našla plodno tlo u samom Dubrovniku, jer su već u VI. stoljeću ova dva grada južnog dijela Hrvatske bila međusobno povezana (1). Građani Dubrovnika su 972. svojim zaštitnikom proglasili Sv. Vlaha (Sv. Blaž) koji je u trećem stoljeću bio biskup Sebaste u Armeniji. Po zanimanju je bio liječnik. Prema legendi jednom je spasio neko dijete od gušenja, nakon što mu je zapela riblja kost u grlu. Povodom toga svakog 3. veljače slavi se taj svetac u Dubrovniku uz obavezni blagoslov grla, tzv. „grličanje“ (2).

Dubrovnik je napravio najveći doprinos napretku medicine od svih hrvatskih gradova (3). Povijest medicine u Dubrovniku je najsjajnije poglavlje u čitavoj povijesti naše zdravstvene kulture (4).

Prekrasan kraj blage i ugodne klime, izvrsno razvedene morske obale, s obilnim izvorima žive vode i bogatim zaleđem s razvijenim poljodjelstvom, stočarstvom, vinogradarstvom i voćarstvom pogodovali su da se tadašnji Epidaur, a kasnije i Dubrovnik, razvijaju u prvoklasna lječilišta (2).

Analizom dostupne povijesne dokumentacije nastojali smo prikazati razvoj psihijatrijske skrbi u Dubrovniku tijekom stoljeća do danas.

POVIJESNI PREGLED

Tijekom vremena i većeg širenja grada nastaju i veći zdravstveni problemi, pa je već 1272. godine donesen „Liber statorum“ (sl. 1) u kojem se osim osnova medicinskih, higijenskih i socijalnih mjera nalaze važni propisi i zakoni koji su za ono doba bili neobično napredni.

Sl. 1. „Liber statorum“ iz 1272. godine

O zdravstvenoj službi u starom Dubrovniku (do ukidanja Republike 1808. god.) dosta se zna zahvaljujući naporima brojnih istraživača čiju su istraživačku pozornost privlačili kako djelovanje ustanova zdravstvene zaštite tako i aktivnost pojedinih istaknutijih zdravstvenih radnika (5). Tako se u starom Dubrovniku za nezbrinute, napuštene i zapuštene ljude, koji su uz to najčešće i bolesnici, grade hospitali, hospiciji, bolnice. Godine 1347. vlada je odredila »lokaciju i odobrila sredstva za izgradnju Hospitale Magnum Communis«, što je preteča socijalno-psihijatrijske skrbi (6).

Iz ovog skloništa za siromahe, u kojem, čini se bar ako je suditi po arhivskim dokumentima, borave samo žene (oko 33); nastat će 1540. g. bolnica Domus Christi (sl. 2). Od 1540. pa do 1888. g. Domus Christi je prva prava bolnica starog Dubrovnika, a to znači da javna bolnica u Dubrovniku neprekidno traje i djeluje više od četristo i pedeset godina (7).

Prema dostupnim podacima čini se da je prvi stacionar („mala stanica“) za duševne bolesnike osnovan u Dubrovniku 1804. godine, a mogao je primiti desetak bolesnika (8). S razvojem Dubrovnika sve se više ukazuje potreba veće zdravstvene ustanove (bolnice). Nakon mnogih pregovaranja donosi se odluka o gradnji velike moderne bolnice na predjelu Šiškovo (Boninovo) (sl. 3). Odluku o gradnji nove pokrajinske bolnice u Dubrovniku donio je Dalmatinski sabor 1880. god. U izvještaju se spominje dubrovačka bolnica u odnosu na druge bolnice (Split, Šibenik, Zadar) „koja je u najkukavijem stanju“, njena zgrada s „malim i rijetkim prozorima“, smještena u jednom kutu Dubrovnika ispod gradskih bedema i ne odgovara svrsi (9).

Najzad početkom studenog 1884. kupljen je veći teren „Šiškovo“, na vrhu predjela grada zvanog Pile. Na tom

Sl. 2. Bolnica Domus Christi u Dubrovniku

prostoru bilo je moguće sagraditi za ono doba veću bolnicu koja će uz odgovarajuće zgrade imati i potrebne parkove (9).

Tada se javio problem nedostatka novca, jer je tek u to doba bila izgrađena opća pokrajinska bolnica i pokrajinska bolnica za duševne bolesti u Šibeniku, koje su otvorene 1883. god. (10). Ipak, na saborskoj sjednici 1885. donesena je odluka da se započne što prije gradnja dubrovačke bolnice. U dvije godine odnosno za 22 mjeseca izgrađena je dubrovačka bolnica s izvršenim vanjskim i unutarnjim

Sl. 3. Dubrovačka bolnica na predjelu Šiškovu (Boninovo)

radovima. Nažalost psihijatrija nije imala mjesto u novoj bolnici na Boninovu (11).

Osnivanjem prvih dviju velikih bolnica za duševne bolesti u Vrapču (1879. g.) i Šibeniku (1883. g.) znatno se popravilo teško stanje koje stoljećima postojalo u zbrinjavanju duševnih bolesnika (12).

Znatan problem za bolnicu postojao je u vezi privremene smještaja duševnih bolesnika (do njihova upućivanja na liječenje u Bolnicu za duševne bolesti u Šibeniku). Bolnica je imala za takve bolesnike jednu zgradu na predjelu Starog grada (ispod sv. Marije) poznatu pod nazivom „kuća za lude“ (1893.) (12). Ali građani tog predjela često su protestirali. Isticali su da ih prisustvo tih bolesnika uznemiruje i zahtijevali su da se za njih nađe ili izgradi prostor negdje na osami. Uvažavajući te zahtjeve, općinsko vijeće je na svojoj sjednici 1900. g. ovlastilo općinsku upravu da može kupiti odgovarajuće zemljište na Gornjem Konalu radi izgradnje zgrade za umobolne. U tu svrhu je kupljeno zemljište na padini iznad Kantafiga na predjelu Nuncijata (13).

Duševna bolnica nazvana je „Zaklonište umobolnih na Nuncijati“ i dovršena je 1904. godine i te su godine primljeni prvi bolesnici premješteni iz stare kuće za umobolne u gradu. Većina bolesnika bila je iz Dubrovnika i okolice, ali je bilo i stranih državljana (Rusija, Čehoslovačka, Amerika, Poljska, Italija, Ugarska, Turska, Alžir). Zaklonište je funkcioniralo do 1949. godine kada je odlukom tadašnjih vlasti zatvoreno (12).

God. 1957. formiran je u bolnici na Boninovu Neurološko-psihijatrijski odjel s ukupno 23 kreveta. Do formiranja odjela bolesnici su hospitalizirani na internom odjelu. Prvih godina djelovanja Neuropsihijatrijskog odjela zbog orijentacije liječnika na neurologiju, na odjel su pretežno zbrinjavani neurološki bolesnici, rijetko lakši oblici psihoza i psihoneuroza. Teži oblici psihoza nisu se zadržavali na odjelu, nego su se primali samo radi trijaže. Mali kapacitet odjela nije odgovarao potrebama, jer su se zbrinjavali bolesnici ne samo iz Dubrovnika nego i područja od Korčule do Ulcinja, Metkovića te Istočne Hercegovine (Trebinje, Bileća).

Izgradnjom prve faze nove bolnice „Sv. Vlaho“ 1985. god. formira se Neurološki odjel sa 22 kreveta, a bivši

Sl. 4. Nova bolnica u Dubrovniku „Sv. Vlaho“

neuropsihijatrijski odjel postaje Psihijatrijski odjel sa 26 kreveta. Zbog povećanog obima poslova na dvije lokacije povećava se i broj liječnika.

Ratna agresija na Dubrovnik koja je započela 1991. god. otvara mnoge probleme u skrbi psihijatrijskih bolesnika. Zbog danonoćnih granatiranja s mora i brda psihijatrijski bolesnici se privremeno premještaju u podrum bolnice. Pretežni dio vremena ti prostori su bez struje, vode, plina, adekvatnih sanitarnih čvorova te bez osnovnih živežnih namirnica i lijekova. Probijanjem pomorske blokade jedan dio bolesnika uspijeva se izvući iz Dubrovnika te upućuje u Psihijatrijsku bolnicu Ugljan i u Zagreb. Već u prosincu 1992. god. improvizacijom se uspijeva osposobiti dio podrumskih prostorija u Novoj bolnici (Medarevo) pa se tu organizira psihijatrijski odjel sa 20 kreveta, koji je funkcionirao u tim prostorima (do 2004. godine).

U vrijeme odvajanja neurološke i psihijatrijske službe, na odjelu radi pet neuropsihijatarata, dva psihologa, socijalna radnica.

Od 1971. god. pored psihijatrijske ambulante funkcionira i Savjetovalište za mentalnu higijenu i alkoholizam. Do preseljenja na novi Psihijatrijski odjel došlo je 2003. godine i odjel se nalazi na drugom katu Nove bolnice „Sv. Vlaho“. U okviru službe postoji isključivo zatvoreni odjel sa 27 kreveta u kojem su sve sobe osigurane neprobojnim staklom. Uz to odjel ima dvije sobe za intenzivnu skrb koje su opremljene nadzornim kamerama. Na odjelu se zbrinjavaju svi pacijenti kojima je potrebna intenzivna psihijatrijska skrb te koji zahtijevaju prisilni smještaj sukladno Zakonu o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama. Od 2009. godine organiziran je i rad Dnevne bolnice u okviru koje se rade grupne terapije PTSP-a, psihoza te anksiozno-depresivnih pacijenata. Pri Dnevnoj bolnici djeluje i Udruga roditelja psihijatrijskih pacijenata. Uz odjelni, poliklinički ambulantni dio je organiziran radom u dvije smjene tijekom tjedna osim petka.

Zadnjih se desetak godina broj psihijatrijskih kreveta u Hrvatskoj smanjuje, što je s jedne strane u skladu s politikom orijentacije psihijatrijske službe k psihijatriji u zajednici, a s druge strane objektivnom smanjenju potrebe za nekadašnjim brojem bolničkih kreveta, jer su se prije

osamostaljenja Hrvatske primali pacijenti iz drugih republika bivše Jugoslavije. (8)

Razvoj i napredak medicine u vrijeme trajanja Dubrovačke republike koja je bila temeljena na dobrom geostrateškom položaju i razvoju diplomacije omogućili su ujedno i razvoj psihijatrijske skrbi koja je sustavno unaprjeđivana tijekom stoljeća do danas.

LITERATURA

1. Lučić J. Iz prošlosti dubrovačkog kraja u doba Republike. Dubrovnik: Biblioteka »d« časopisa Dubrovnik, 1990.
2. Borovečki A, Lang S. Zdravstvene i socijalne institucije staroga Dubrovnika. Revija za socijalnu politiku 2001; 8: 3-13.
3. Grmek MD. Povijest medicine u Dubrovniku. U: Medicinska enciklopedija. Vol.5. Zagreb: JLZ „Miroslav Krleža“, 1970, 371-77.
4. Glesinger L, Tartalja H. Veteris Ragusae medicina et pharmacia. Zagreb: Pliva, 1969.
5. Bazala V. Pregled hrvatske znanstvene baštine. Zagreb: Matica Hrvatska, 1978.
6. Ferri R. Dubrovački hospitali i ubožnice. U: Tartaglia H. Spomen knjiga 650 g. ljekarne „Male Braće“. Zagreb: JAZU, 1968, 57-68.
7. Jeremić R, Tadić J. Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika. Vol.1. Beograd, 1938.
8. Jukić V. Povijest hrvatske psihijatrije. U: Hotujac Lj i sur. Psihijatrija. Zagreb: Medicinska naklada, 2006, 2: 13-21.
9. Perić I. Organizacija i djelovanje pokrajinske bolnice u Dubrovniku od izgradnje njene nove zgrade do prvog svjetskog rata. U: JAZU. Anali Zavoda za povijesne znanosti. Dubrovnik: JAZU, 1985; 22-23: 175-222.
10. Machiedo J. Pedeset godina šibenske bolnice, U: OB Šibenik. Spomen-knjiga o sedamdesetpet godišnjici Opće bolnice u Šibeniku 1883-1958. Šibenik, 1958, 123.
11. Škarica M. Zdravstveno-humane ustanove Zadra. U: Zadar-Zbornik. Zagreb: Matica Hrvatska, 1964, 645.
12. Marković A, Marković H. Zaklonište umobolnih na Nuncijati. Soc psihijat 1993; 21: 177-90.
13. Perić I. Zapisnici sjednica Općinskog vijeća. Dubrovnik: Historijski arhiv Dubrovnik, 1900.

SUMMARY

DEVELOPMENT OF PSYCHIATRIC CARE IN DUBROVNIK

H. MARKOVIĆ, Z. ČUSTOVIĆ¹ and J. KATUŠIĆ BAŠIĆ²

Dubrovnik General Hospital, Department of Psychiatry, ¹Department of Urology and ²Department of Ophthalmology, Dubrovnik, Croatia

By the analysis of the available historical documentation about the health situation in Dubrovnik throughout the past century, special attention is paid to psychiatric care. Dubrovnik has made great contribution to the progress of medicine in Croatia. Ever since the end of the 13th century, there are official rules pertaining to basic medical, hygienic and social measures. In 1347, the first social-medical institution was established as a forerunner of social and psychiatric care. During the centuries, Dubrovnik Republic diplomacy and favorable geographic position enabled the development of psychiatric care.

Key words: history, development of psychiatry, Dubrovnik